UNIVERSITY OF AMSTERDAM

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Is het revolutionaire momentum in Wit-Rusland verlopen?

Marácz, L.

Publication date
2020
Document Version
Final published version
Published in
Armex

Link to publication

Citation for published version (APA):
Marácz, L. (2020). Is het revolutionaire momentum in Wit-Rusland verlopen? *Armex*, *104*(4), 12-13.

General rights
It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations
If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: https://uba.uva.nl/en/contact, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (https://dare.uva.nl)

Download date:09 11月 2026

ONAFHANKELIJK DEFENSIEMAGAZINE
UITGAVE VAN DE KONINKLIJKE NEDERLANDSE VERENIGING ‘ONS LEGER’

ARMEX

Meer dan 100 jaar op de bres voor de krijgsmacht

Libië vereist een actiever beleid van de EU
Continue evolutie van hybride conflicten
Het delicate afschrikkingsevenwicht

104e jaargang september 2020 | nummer 4

Defensienieuws

Kolonel b.d. drs. A.E. de Rooij

Hongarije eerste klant van Rheinmetall voor Lynx infanteriegevechtsvoertuig

Op 10 september jl. maakte Rheinmetall bekend dat Hongarije als eerste heeft besloten het infanteriegevechtsvoertuig (IGV) Lynx te kopen van het Duitse bedrijf. Het land wil 218 exemplaren van het voertuig aanschaffen voor een bedrag van circa 2 miljard euro.

Het in Boedapest ondertekende contract met de Hongaarse regering betreft de aanschaf van 218 Lynx KF41 voertuigen, negen Buffel hersteltanks, alsmede reservedelen en simulatoren. De Lynx IGV'en zullen worden uitgerust met het Lance 30mm kanon van Rheinmetall. Het voertuig, dat ongeveer 40 ton weegt, heeft een bemanning van drie personen. Het gevechtscompartiment biedt ruimte aan acht infanteristen.

De productie zal in twee fasen plaatsvinden. De eerste 46 exemplaren van het IGV en de negen Buffels zullen in Duitsland worden geproduceerd. De levering van deze voertuigen is voorzien voor begin 2023. Een tweede serie van 172 IGV'en zal in Hongarije worden gebouwd.

De Lynx is ook nog in de race voor levering aan Tsjechië en Australië.

Bronnen: DefenseNews, Wikipedia, Rheinmetall

De Lynx KF41 van Rheinmetall, hier met 35mm kanon.
Foto: Wikimedia Commons, Rheinmetall MAN

Japan bouwt twee Izumo-klasse helikoptercarriers om

Japan is in juni van dit jaar begonnen met het ombouwen van de eerste van twee helikoptercarriers van de Izumo-klasse van de Japan Maritime Self-Defense Force (JMSDF) naar vliegkampschepen die in staat zijn te opereren met de *short take-off and vertical landing* (STOVL) variant van de F-35 Lightning II (de F-35B).

De werkzaamheden aan de JS Izumo (DDH-183) vinden plaats op de Isogo-werf in Yokohama. De modificaties zullen in twee fasen plaatsvinden, om ze te laten samenvallen met het periodiek onderhoud aan het schip, dat elke vijf jaar wordt uitgevoerd. Het eerste deel van de werkzaamheden zal nog dit jaar worden uitgevoerd. In 2025, tijdens de volgende onderhoudsperiode, volgt het tweede deel van de modificaties, waarna een serie van testen is voorzien.

Al tijdens de bouw van de 248 meter lange en 24.000 ton zware schepen van de Izumo-klasse is bij bepaalde onderdelen - zoals de liften en het vliegdek - rekening gehouden met de mogelijkheid om met de F-35B te opereren. Toch zijn nog diverse aanpassingen nodig, zoals verdere versterking van het vliegdek, plaatsing van extra landingslichten en het creëren van een beschermde ruimte om verticale landingen te ondersteunen. Of de schepen zullen worden uitgerust met een 'skischans' is nog niet duidelijk.

Bron: Jane's

Pinaka raketlanceerinrichting tijdens een proeflancering. Foto: Foto Wikimedia Commons, Indian MoD

India bestelt Pinaka raketlanceerinrichtingen voor zes regimenten

Het Indiase Ministerie van Defensie heeft onlangs een contract ondertekend met drie bedrijven ter waarde van 25,8 miljard roepies (circa 320 miljoen euro) om zes regimenten van het Indiase leger uit te rusten met in het land zelf ontwikkelde Pinaka raketlanceerinrichtingen.

Het persbureau van de Indiase regering maakte dit op 31 augustus bekend. De overeenkomst betreft de verwerving van 114 lanceerinrichtingen met geautomatiseerde systemen voor het in stelling brengen en uitlijnen van de lanceerinrichting en 45 mobiele commandoposten. In totaal zullen de komende drie jaar 330 voertuigen worden geproduceerd. De voertuigen die niet worden uitgerust met een lanceerinrichting, dienen voor het vervoer van extra raketten.

De raketten hebben een bereik van naar schatting 38-40 km. Een Pinaka kan een salvo van 12 raketten afleveren in 44 seconden. Bij geconcentreerd vuur wordt dan een gebied van één km2 getroffen.

De zes regimenten zullen worden ontplooid langs de noordelijke en oostelijke grenzen van India, vermoedelijk langs de confrontatielijn met China.

Bronnen: Jane's, Wikipedia

De JS Izumo (DDH-183) helikoptercarrier.
Foto: Wikimedia Commons, mod.go.jp

Op de Korrel

Defensiebegroting 2021

Het schip zinkt, maar het orkest blijft spelen

Werkgroep Defensiebeleid & Krijgsmacht, GOV|MHB

Op Prinsjesdag leek er op het eerste gezicht veel goed nieuws voor de krijgsmacht. Zie het jubelende persbericht dat het ministerie publiceerde. "Er is in de begroting ruimte voor meer personeel, maar ook voor verbeterde IT, vastgoed en fysieke en sociale veiligheid. Verder komt er geld voor (strategische) voorraden, bedrijfsvoering en de instandhouding van wapensystemen." Verderop zegt minister Bijleveld dat zij het belangrijk vindt om te blijven investeren en moderniseren. Staatssecretaris Visser voegt daaraan toe dat investeren in personeel een noodzaak is in het kader van goed werkgeverschap. Tot slot wordt vermeld dat de "verwachting voor 2021 … een bbp-percentage van 1,48%" is. Desondanks gaat niet alles vlekkeloos. In de tekst van de begroting zelf staat dat men nog dagelijks tegen problemen aanloopt, maar "daarover zijn we transparant".

Maar aan die transparantie schort het in de praktijk nog fors. Als je in de begroting tussen de regels doorleest, tref je daar behoorlijk wat voorbeelden van aan. Dat begint eigenlijk al in het persbericht. Weliswaar stijgen de defensie-uitgaven tot 1,48% van het BNP – omdat door de coronacrisis het BNP daalt – maar een regel verder valt te lezen dat het Europese gemiddelde evenzeer stijgt. We blijven dus gewoon achterlopen en voldoen niet aan wat onze bondgenoten van ons verwachten. We zijn dus geen betrouwbare partner. We bungelen in de staart, op een gedeelde plaats met Albanië.

De meest teleurstellende mededeling is de zin dat "de opdracht beter in balans wordt gebracht met de beschikbare en personele middelen". De internationale veiligheidssituatie zou bepalend moeten zijn voor de taakstelling van de krijgsmacht en de middelen die worden toebedeeld. In bovenstaande zin wordt het echter omgedraaid. De (financiële) middelen bepalen de taken die de krijgsmacht kan uitvoeren. Een gotspe!

Niet dat Defensie blind is voor wat er internationaal speelt. Terecht krijgt de eerste hoofdtaak (eigen en bondgenootschappelijke verdediging) een hogere prioriteit dan in het verleden. En, mocht onverhoopt de nood aan de man (en vrouw) komen, dan "moet Defensie er staan". Helaas kunnen we ook lezen dat er hiervoor geen voorraden (o.a. munitie) zijn. De voorraadvorming was namelijk jarenlang afgestemd op de tweede hoofdtaak. We weten ook dat het operationeel geneeskundig systeem niet is berekend op deze hoofdtaak en dat de geneeskundige keten gewoonweg niet meer bestaat. *Im Ernstfall* zullen onze militairen dus het gevecht worden ingestuurd met onvoldoende middelen en zonder garantie op een goede behandeling als ze gewond raken. Goed werkgeverschap, staatssecretaris?

Trots wordt gemeld dat de investeringsquote 22% bedraagt. Wel wordt dan vergeten erbij te zeggen dat circa 15% van die investeringen infrastructuur betreft. En hoe nodig goede infrastructuur ook is, met het renoveren van kazernes vergroot je de slagkracht niet. Daarnaast wordt gemeld dat de investeringsbehoefte in IT is onderschat. Omdat informatiegestuurd optreden zonder goede IT-voorzieningen onmogelijk is, zal extra geld naar IT moeten gaan. Essentiële programma's – naast GrIT ook Foxtrot/TEN, waarmee een tactisch internet zou worden ingevoerd – staan praktisch stil. Hierdoor zullen andere projecten 'in de tijd verschuiven' en onze militairen langer moeten aanmodderen met verouderde spullen. En dus extra risico's lopen.

Meermalen vindt men in de toelichting op de begroting de afkorting MARKAZ. Het blijkt te betekenen dat Defensie gaat meebetalen aan de compensatie voor Zeeland van het afblazen van de Marinierskazerne in Vlissingen en wel jaarlijks met tientallen miljoenen. De krijgsmacht mag dus slagkracht inleveren door politieke blunders van kabinet en Kamer.

Zoals gezegd, dit overzicht is verre van volledig. Wij hebben het nog niet gehad over het loongebouw dat moet worden hersteld en waar geen financiën voor zijn gereserveerd. Of over het ontbreken van geld voor vuurkracht op land en ter zee – een actiepunt uit het Nationaal Plan 2018 dat vermeld staat als afgedaan, ondanks dat er helemaal niets aan gedaan is. En ook innovatie komt er bekaaid vanaf; in plaats van de in Europees verband afgesproken 2% blijft Defensie steken op 1,2%. In deze begroting ontbreekt het nog aan te veel om de krijgsmacht goed te laten functioneren in een steeds dreigendere internationale omgeving. De *sense of urgency* bij dit kabinet ontbreekt.

De ronkende woorden van minister en Bestuursstaf steken pijnlijk af tegen de te magere resultaten. En echte transparantie is ver te zoeken. Deze begroting is niet alleen beleidsarm, ze is ook kwaliteitsarm.

NRC parafraserend: Het geheel ademt de sfeer van het orkest op de Titanic dat bleef doorspelen terwijl het schip zinkende was. Met de Bestuursstaf als orkest, de minister als dirigent en de staatssecretaris die de eerste viool speelt.

N.B. Dit artikel is oorspronkelijk geschreven voor Carré, het blad van de Nederlandse Officieren Vereniging en met toestemming van de voorzitter Werkgroep D&K overgenomen.

Verder in dit nummer

Op de vorige bladzijde heeft u het **Defensienieuws** aangetroffen. **Libië vereist een actiever beleid van de EU** betoogt onze medewerker Kees Homan op de bladzijden 4 – 7. Zijn column treft u aan op de bladzijden 18 en 19. Hij besteedt hierin aandacht aan **Militaire mobiliteit:financieel slachtoffer van coronavirus**. Op de bladzijden 8 – 11 bespreken Rick Meessen, Frank Bekkers en Bianca Torossian de **Continue evolutie van hybride conflicten**. Op de bladzijden 12 en 13 beantwoordt onze columnist László Marácz de vraag **Is het revolutionaire momentum in Wit-Rusland verlopen?** Daarna kunt u een bijdrage van Tjeerdjan Nieuwenhuis lezen over **Het delicate afschrikkingsevenwicht**. Hij gaat daarin dieper in op de vraag of recente ontwikkelingen **Het einde van wederzijdse gegarandeerde vernietiging** betekenen.

Foto cover: Vernietigde tanks in de omgeving van Misrata, Libië. Foto: Wikimedia Commons, joepyrek

Libië vereist een actiever beleid van de EU

Mr. drs. C. Homan

In Libië heerst sinds de dood van dictator Muammar Gaddafi in 2011 chaos en oorlog. Het terreinverlies van Haftar bij zijn in april 2019 begonnen opmars naar Tripoli heeft geleid tot een zekere patstelling tussen de door Turkije gesteunde internationaal erkende (GNA-)regering in het westen en de door Rusland gesteunde strijdkrachten van Haftar in het oosten. Over de afgelopen jaren hebben internationale diplomatieke inspanningen - waaronder een wapenembargo - de gevechten niet doen stoppen. Gezien de vele landen die bij het conflict betrokken zijn, is er sprake van een internationaal conflict. Thans zijn het in feite Rusland en Turkije die in het conflict domineren. Gezien de prioriteit die de EU aan het strategisch belang van Noord-Afrika toekent, is een actiever beleid noodzakelijk.

Geografie

Om welk land gaat het eigenlijk? Libië is een strategisch belangrijke verbinding tussen Afrika en Europa. Het land heeft een 1.800 kilometer lange kustlijn langs de Middellandse Zee. De landgrenzen hebben een lengte van 4.000 kilometer en grenzen aan Tunesië, Algerije, Niger, Tsjaad, Soedan en Egypte. Het betreft een enorme landmassa en het is traditioneel een gastland voor vele Europese en Amerikaanse olie- en gas-*operators*, evenals voor zakelijke belangen, speciaal Italiaanse. Tal van partijen hebben zich daarom in de strijd gemengd. Dit alles in de hoop straks volop te kunnen profiteren van de enorme rijkdommen die in de grond zitten. Zo beschikt Libië over vele grondstoffen en de grootste oliereserves van Afrika. Het conflict heeft al tientallen miljarden dollars gekost aan verloren olie-inkomsten.

Van groot belang is dat Libië alle potentie heeft om een grote speler te zijn binnen de internationale gemeenschap. Meerdere partijen hebben belang bij Libië. Zo is Italië een grote importeur van olie en aardgas uit Libië. En Turkije heeft baat bij een partner aan de Middellandse Zee om gas mee te winnen. Maar niet alleen grondstoffen spelen een belangrijke rol in het conflict. Buurland Egypte wil bijvoorbeeld dat krijgsheer Haftar zijn doelen kan realiseren. Dit zorgt voor rust in Egypte.

Verkiezingen

In Libië ging het fout toen in 2014 voor de tweede keer vrije verkiezingen werden gehouden. De Moslimbroeders verloren hun meerderheid in het parlement en weigerden de uitslag te erkennen. Libië kreeg twee regeringen: een door de Moslimbroeders gedomineerde regering in Tripoli en een meer gematigde in Tobroek in het oosten.

De internationale gemeenschap steunde aanvankelijk de regering in Tobroek tot in 2015 een nieuwe regering van nationale eenheid (GNA) werd gevormd onder premier Fayez al-Sarraj. Die installeerde zich in Tripoli, maar kon zich alleen handhaven dankzij de steun van dezelfde milities die de vorige, door de Moslimbroeders gedomineerde, regering in het zadel hielden. De LNA (Libisch Nationale Leger) van Haftar wil deze regering van nationale eenheid omverwerpen. Daarom lanceerde hij in april vorig jaar zijn grote offensief tegen Tripoli.

Internationale bondgenoten

Zowel al-Sarraj als Haftar worden logistiek of militair bijgestaan door internationale bondgenoten. Italië, Turkije en Qatar steunen al-Sarraj, terwijl Egypte, Frankrijk, Rusland, Jordanië, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten (VAE), Haftar steunen. Na het terugtrekken van de troepen van Haftar steunt Frankrijk deze krijgsheer echter niet langer.

Libië. Afbeelding: Wikimedia Commons, Asav

De EU kent aan het strategisch belang van Noord-Afrika een hoge prioriteit toe

De oliereserves van Libië zijn de grootste van Afrika. Foto: Flickr, Victoria Rothstein

Belangrijkste buitenlandse interventies zijn die van Turkije in het westen, die de GNA ondersteunt, en van Rusland, in het oosten, die Haftar ondersteunt. Sinds april 2019 is Haftar bezig met zijn LNA aan een opmars naar Tripoli, waarbij hij aanvankelijk veel terreinwinst boekte. Turkije besloot daarom begin januari jl. troepen naar het land te sturen om Tripoli te verdedigen en Haftar terug te dringen. Rusland heeft vervolgens in het centrum van het land een lijn in het zand getrokken om de voortgang van de GNA te stoppen. Egypte, een andere steun voor Haftar, heeft zich ook parlementair bereid verklaard de belangen van deze krijgsheer te verdedigen, maar heeft (nog) geen troepen naar Libisch grondgebied gestuurd.

Turkije

De Turkse militaire interventie kent verschillende motieven. Deze volgde op een in november 2019 tweevoudige deal met de GNA, die de Turks-Libische maritieme grenzen in de Oostelijke Middellandse Zee opnieuw definieerde. Daarnaast werd een overeenkomst op het gebied van samenwerking op het gebied van veiligheid gesloten.

Geopolitiek gezien kan deze deal beschouwd worden als een unilaterale stap van Ankara in het kader van de Turkse expansieve 'Blue Homeland Doctrine', op een moment dat de GNA en haar hoofdstad, Tripoli, onder extreme druk stonden van de troepen van Haftar. De militaire acties van Turkije hebben de GNA met substantiële militaire voorraden gered, waaronder bewapende drones en raketten voor de korte afstand, adviseurs en geronselde Syrische rebellen. De Turkse militaire operatie is vergelijkbaar met het Russische voorkomen van ineenstorting van het regime van de Syrische President Bashar al-Assad in september 2015. De Turken hebben inmiddels fregatten voor de kust, gevechtsvliegtuigen en drones in de lucht en uit Syrië overgebrachte huursoldaten op de grond.

Al met al heeft Turkije het spel slim gespeeld. Het heeft het voordeel dat het samenwerkt met de internationaal erkende regering van Libië. Het land kan bovendien met open vizier strijden, terwijl anderen achter de schermen moeten opereren. En Turkije is daarvoor beloond met de maritieme deal met Libië over olie-exploratie in de Middellandse Zee.

Hoewel Turkije de laatste veldslag lijkt te hebben gewonnen, gaat de oorlog gewoon door. Libië is de facto al gesplitst: in Cyrenaica, het oosten, blijft de militaire structuur wellicht intact met of zonder Haftar. Rusland heeft daar invloed via huurlingen van de Wagner groep. In Tripolitania, het westen, blijft de Turkse invloed groot.

Rusland

Rusland is ook zeer actief nu Donald Trump in feite weinig interesse in het gebied toont. Samen met Egypte, Saoedi-Arabië en de VAE steunen de Russen de opstandige LNA van Haftar. Egypte stationeerde tanks langs de grens. Daarbij hebben de Egyptenaren en ook de VAE wel zorgen over de milities van salafistische jihadisten die met Haftar optrekken.

Rusland steunt Haftar al jaren. Het is onderdeel van een veelzijdige strategie in het bassin van de Middellandse Zee, die gericht is op versterking van de Russische militaire aanwezigheid, investeringen in de rijkdommen aan energie en politieke aanwezigheid in de buurt van de EU.

De steun betreft de inzet van private militaire strijdkrachten, zoals de Wagner Groep en geronselde Syrische rebellen, maar ook het sturen van luchtmachtbenodigdheden naar Libië vanaf haar basis Hmeimim in Syrië. Dit is een Russische opstapfaciliteit, die is opgericht voor het gehele Midden-Oosten en Noord-Afrika en niet alleen voor de Syrische oorlog.

Poetin probeert zijn greep op het oosten van Libië op deze manier te versterken. Hij zou willen dat hij wordt beloond met een strategisch belangrijke oorlogshaven, ten zuiden van het NAVO-gebied. Rusland stationeerde recentelijk veertien gevechtsvliegtuigen op het vliegveld van Jufra, in het midden van het land. Honderden huursoldaten van de Wagner groep, met goede connecties met president Poetin, vechten onder generaal Haftar.

De Turks-Libische deal herdefinieerde hun maritieme grenzen. Afbeelding: JCPA

De presidenten Erdogan en Poetin. Turkije en Rusland steunen elk een ander kamp in Libië. Foto: en.kremlin.ru

Al met al heeft Turkije het spel slim gespeeld

Egypte stationeerde tanks langs de grens met Libië. Foto: USAF, staff sgt Michael Battles

Bases

Rusland en Turkije hebben dus ook een militair belang in Libië. Een permanent gebruik van lucht- en marinebases in Libië door beide landen zou een belangrijke *game changer* zijn voor de Europese veiligheid en zou eveneens consequenties hebben voor de NAVO en de Verenigde Staten.
De al-Watiya vliegbasis, Misrata's haven en Sirte, dat over een haven en de grootste vliegbasis van Libië beschikt, bevinden zich allemaal min of meer halverwege tussen Syrië en Gibraltar en zo'n 600–700 kilometer ten zuiden van de Italiaanse Sigonella vliegbasis op Sicilië. Deze vliegbasis faciliteert verscheidene activiteiten van de Verenigde Staten die gerelateerd zijn aan Zuid-Oost Europa en het Middellandse Zeegebied.

Luchtoorlog

Naast de talrijke milities die aan beide zijden bij de strijd op de grond betrokken zijn, domineren in de Libische lucht tijdens dit conflict Turkse drones en Chinese drones van de VAE, Russische MiG-29's en Soechoj-24's en Italiaanse Mirage-2000's met Turkse F-16's en Egyptische Rafales.
Terwijl Russische luchtverdedigingssystemen drones hebben neergehaald, gaan Turkse A400M vliegtuigen voort met de levering van nieuwe wapens en (gevechts)helicopters.

Haftar

Na het terreinverlies van de LNA is het de vraag of de rol van Haftar is uitgespeeld. In de chaos die volgde op de omverwerping van Gaddafi's regime, in 2011, werd hij een krijgsheer, die met zijn LNA de strijd aanbond met de extremistische milities die in het oosten van het land de scepter zwaaiden.
Haftar werd eerst bejubeld door veel Libiërs, die na jaren chaos bereid waren zich opnieuw achter een sterke man te scharen. Haftar zag zichzelf als president. Om de chaos in Libië onder controle te krijgen had je een sterke man nodig, vond men. Bijvoorbeeld iemand als Abdel Fatah el-Sisi, die Egypte met ijzeren hand regeert. Libië had zo'n figuur in Galifa Haftar. Frankrijk had er daarom in eerste instantie als enig Europees land voor gekozen zijn kaarten op Haftar te zetten.

Toen Haftar vorig jaar april in het offensief ging richting Tripoli, werd hij daar echter niet verwelkomd. Dit voorjaar sloegen de milities die de internationaal erkende regering (GNA) in Tripoli steunen, keihard terug. Dit met de hulp van Turkije en door Ankara geronselde Syrische rebellen. Toen Haftar het in maart/april van dit jaar opnieuw probeerde werd hij in juni jl. definitief teruggeslagen. Zijn offensief tegen de hoofdstad Tripoli was mislukt. Zijn troepen waren teruggeslagen tot Sirte, vijfhonderd kilometer oostelijk. Dit ondanks hulp van Russische vliegtuigen en huurlingen.

Haftar bleek dus niet zo sterk als hijzelf en ook Frankrijk hadden gedacht. President Macron zei vervolgens dat het een "misvatting" is dat Frankrijk Haftar steunt. Frankrijk werkt in Libië juist aan een "duurzame oplossing" voor het conflict, aldus Macron.

Haftar laten vallen was gemakkelijk voor Macron. De rol van Haftar is immers uitgespeeld. Hij kan hooguit nog dienen als wisselgeld in toekomstige onderhandelingen. Hij zal geen president worden, zoals hij zelf zo graag wilde. Zijn politieke rol is uitgespeeld, maar zijn militaire rol niet. Er is momenteel niemand anders die de militaire structuur in het oosten bijeen kan houden. Onder deze Libische krijgsheer is er momenteel (nog) eenheid in het oosten. Bovendien grenst Egypte aan het oosten van Libië. Het steunt Haftar vooral omdat deze voor rust in deze regio zorgt.

Wat blijft voor Frankrijk is het demoniseren van Turkije. Zo heeft Frankrijk zich teruggetrokken uit 'Sea Guardian' , de maritieme NAVO-operatie in de Middellandse Zee, die het wapenembargo controleert. Hoewel er officieel een wapenembargo is, wordt dat nauwelijks nageleefd. Het leidde tot een confrontatie op zee tussen NAVO-leden Frankrijk en Turkije, toen het eerste land een Turks schip wilde tegenhouden, dat de doorvoer van wapens toestond. De verhouding tussen Ankara en Parijs is sindsdien bitser dan ooit.

Haftar bleek niet zo sterk als hijzelf en ook Frankrijk hadden gedacht

Turkse A400M vliegtuigen leveren continu nieuwe wapens en (gevechts)-helicopters. Foto: Wikimedia Commons, Tim Felce

Frankrijk heeft zich teruggetrokken uit de maritieme NAVO-operatie 'Sea Guardian'. Foto: Flickr, Italian MoD

Verwoestingen in de Libische stad Sirte.
Foto: Wikimedia Commons, Mohmmed ayd

Terrorisme en vluchtelingen
Met welke andere problemen kampt Libië? De Turkse president Recep Tayyip Erdogan waarschuwde eerder voor het toenemende risico op terrorisme in de regio, evenals nieuwe migratiestromen naar Europa als gevolg van de verdere escalatie van de oorlog in Libië. Volgens deskundigen spelen migratie en terrorisme echter een geringe rol in het conflict.
Zo was de vluchtelingenstroom via de Middellandse Zeeroute bij Libië het grootst van 2013 tot 2017. Maandelijks bedroeg het aantal vluchtelingen tienduizend tot vijftienduizend. Inmiddels zijn dit er nog maar enkele honderden.

Ook terrorisme is geen groot gevaar. Islamitische Staat is namelijk in het gebied zowel klein als verzwakt. Met de huidige oorlog hebben ze ook geen reden om toe te slaan. In de nabijgelegen Sahelstreek, die de hele breedte van Afrika bestrijkt, gedijen terroristische organisaties echter wel.
Een belangrijk novum in de afgelopen maanden is geweest de overbrenging door Rusland en Turkije van verscheidene duizenden geronselde jihadisten van de Syrische provincie Idlib naar Libië om als *proxy* krijgers ingezet te worden aan beide zijden van het conflict. Zelfs als sprake is van vrede in de toekomst in Libië, kunnen deze krijgers terroristische activiteiten initiëren tegen Europa, Algerije, Egypte, Tunesië, of de Sahellanden. In alle gevallen zouden Europese en Amerikaanse belangen op het gebied van veiligheid in gevaar komen.

De vluchtelingenstroom via de Middellandse Zeeroute bij Libië was het grootst van 2013 tot 2017. Foto: Wikimedia Commons, Vito Manzari

Frankrijk
De veranderde rol van Frankrijk verdient enige speciale toelichting. Het land koos als enige EU-lidstaat al in 2015 onder het presidentschap van François Hollande voor Haftar. Hij werd toen gezien als een dam tegen Al-Qaida en Islamitische Staat, niet alleen in Libië maar ook in de Sahel, waar Frankrijk militair aanwezig is. Hollande zag het ook als zijn plicht iets te doen in Libië, omdat Frankrijk onder zijn voorganger Nicolas Sarkozy de grootste pleitbezorger was van de luchtsteun die de Libische rebellen aan hun zege in 2011 op Gaddafi hielp.

Haftar bleef ook onder Macron gesteund door Frankrijk. Na de aanslagen in 2015 in Parijs is de strijd tegen het jihadisme belangrijker dan ooit. Onder Macron kwam daar een steeds grotere animositeit bovenop tegen het Turkije van president Erdogan. Macron ziet de politieke islam zoals Erdogan die in de praktijk brengt, als een geopolitieke bedreiging. Maar Macron ziet zichzelf ook aan het hoofd van een nieuw Europe de la Défense, dat in de plaats zou komen van de NAVO. En in die structuur is geen plaats voor Turkije.

De Frans-Turkse animositeit gaat terug tot ten minste 2011, toen Erdogan een fel criticus was van de Brits-Franse luchtoperatie boven Libië. Turkije had zich juist afzijdig gehouden in de oorlog tegen Gaddafi, maar Erdogan was vastbesloten munt te slaan uit de Arabische Lente voor zijn vorm van politieke islam. Dat sloeg aan. De Arabische wereld ziet Turkije op dat moment als rolmodel voor het nieuwe tijdperk dat is aangebroken.

Door Franse Rafales vernietigde Libische houwitsers. Frankrijk was de grootste pleitbezorger van de luchtsteun aan de Libische rebellen in 2011. Foto: Wikimedia Commons, Bernd.Brincken

EU
Nu de strijdende partijen weer in evenwicht lijken, er enorm veel wapens in omloop zijn en er tevens diverse belangen op het spel staan, lijkt de kans klein dat er een duurzaam staakt-het-vuren komt. Inspanningen van de Verenigde Naties daartoe hebben vooralsnog weinig succes. Voor Europa is Libië onder meer belangrijk wegens de economische belangen, maar ook omdat het een vertrekpunt is van veel bootvluchtelingen die naar Italië proberen te komen. Europa was echter lange tijd verdeeld over Libië.

Maar de rol van Europese landen lijkt ook grotendeels te zijn uitgespeeld. Ondanks de grote Europese potentiële macht, beschouwen de meeste commentatoren de EU gemarginaliseerd, impotent en tot voor kort verdeeld in haar benadering van Libië. Als de EU een rol wil spelen, is dan ook een EU-brede positie vereist. Zo tekenden Frankrijk, Italië en Duitsland eind juni een akkoord dat buitenlandse actoren opriep hun inmenging in Libië te stoppen. Wat Le Monde de beschouwing ontlokte dat "de Europeanen het eindelijk onderling eens zijn maar op een moment dat zij minder invloed hebben dan ooit tevoren."

De rol van Europese landen lijkt grotendeels te zijn uitgespeeld

Ten slotte
De EU-leiders moeten toch uiteindelijk beslissen gezamenlijk als EU te handelen, of de toekomst van Libië in de handen van Rusland en Turkije te laten. Dit laatste met gevaarlijke gevolgen voor de NAVO en voor de Europese veiligheid. Een krachtig en noodzakelijk EU-initiatief over Libië zou een van de prioriteiten van Angela Merkel voor het Duitse EU-voorzitterschap dan ook ondersteunen. Die prioriteit is namelijk versterking van Europa's vermogen om over zijn grenzen heen te handelen. Maar de vraag is of de EU bereid is hiervoor de noodzakelijke consensus en daadkracht op te brengen!

Continue evolutie van hybride conflicten

Rick Meessen, Frank Bekkers en Bianca Torossian *)

Hybride dreigingen zijn één van de belangrijkste veiligheidsuitdagingen waarmee westerse democratieën momenteel worstelen. Hybride dreigingen zijn geregeld in het nieuws, meestal verpakt in specifieke 'hybride' fenomenen zoals desinformatie, buitenlandse inmenging bij verkiezingen en cyberaanvallen. Regeringen waarschuwen ons ervoor, instellingen als de NAVO en de EU schrijven beleidsstukken en organiseren symposia en workshops om de impact van hybride dreigingen en de maatregelen daartegen te bespreken. Desalniettemin blijft het bestrijden van hybride dreigingen een veeleisende taak, te meer omdat ze evolueren als gevolg van technologische vooruitgang en nieuwe vormen van hybride campagnes die onze tegenstanders bedenken. Dit artikel gaat in op de meest relevante trends en ontwikkelingen die hybride dreigingen vormgeven, nu en in de komende jaren.

Het bestrijden van hybride dreigingen is een veeleisende taak

Hybride dreigingen zijn niet nieuw, zelfs in de tijd van Napoleon en in de periodes rondom de Eerste en Tweede Wereldoorlog werd er al gebruik van gemaakt, denk bijvoorbeeld aan het afluisteren en beschadigen van onderzeese kabels, het gebruik van propaganda en het vormen van blokkades op zee als middel om economieën te schaden. Tegenwoordig zouden we dit onder cyber, desinformatie en economische sancties scharen en daarmee aangeven dat een tegenstander het volledige DIMEL (*Diplomacy, Information, Military, Economy, Legal enforcement*) spectrum[1] gebruikt om zijn wil op te leggen zonder daarbij over te gaan op oorlog.

Echter, de afgelopen jaren zijn hybride dreigingen versterkt door de voortschrijdende informatietechnologie. Deze dreigingen zullen voorlopig ook niet verdwijnen en zullen zelfs in kwantiteit en kwaliteit toenemen. Niet in de laatste plaats omdat gewapende conflicten tussen staten door vriend en vijand als te duur worden beschouwd, en hybride activiteiten een relatief goedkoop alternatief bieden om nationale doelen na te streven. Dit kan tot een nieuwe wapenwedloop leiden (die in feite al deels aan de gang is), tussen enerzijds nieuwe capaciteiten en technologie die hybride dreigingen mogelijk maken en anderzijds nieuwe maatregelen om deze tegen te gaan. Tegenmaatregelen kunnen echter alleen tijdig worden geïmplementeerd door actief en voortdurend (potentiële) trends en ontwikkelingen in hybride dreigingen en campagnes te scannen en deze te duiden.

Op basis van een open bronnen literatuuronderzoek, mediascanning, expertsessies en informatie-uitwisselingen met internationale *peer* instituten hebben TNO en HCSS een horizonscan van trends en ontwikkelingen op het gebied van hybride dreigingen uitgevoerd[2]. Deze horizonscan belicht de evolutie van hybride campagnes en dreigingen, evenals huidige en nieuwe technologieën die het hybride 'slagveld' zullen of kunnen veranderen. Hoewel de scan geen volledigheid claimt, zijn we er wel van overtuigd dat de trends en ontwikkelingen die we hebben geduid een grote impact kunnen hebben op onze westerse samenlevingen, tenzij we tijdig adequate tegenmaatregelen weten te ontwikkelen.

Onderstaande tabel geeft een beknopt overzicht van de geïdentificeerde trends en ontwikkelingen.

Een cyberaanval is een veel voorkomende vorm van een hybride dreiging. Afbeelding: needpix.com

Hybride activiteiten bieden een relatief goedkoop alternatief om nationale doelen na te streven

Een cartoon van Napoleon. Tegenwoordig zouden we dit scharen onder desinformatie. Afbeelding: Wikimedia Commons, Metropolitan Museum of Art

*) Rick Meessen is Principal Advisor bij TNO, Frank Bekkers is Director Security Program bij HCSS en Bianca Torossian is Strategic Analyst bij HCSS.

Trends en ontwikkelingen in hybride conflicten	**Toelichting**
Globalisering van hybride dreigingen	Hybride conflicten breiden zich snel uit, waarbij inmiddels ook 'kleinere' staten optreden als zowel plegers als slachtoffers van hybride dreigingen. Voorbeelden: Latijns-Amerika, India, Pakistan.
Publiek-private vernetting	De private sector speelt een steeds grotere rol op het gebied van hybride conflicten - als doelwit en als kanaal voor het verspreiden van (des)informatie; maar ook als een entiteit die hybride dreigingen kan mitigeren[3], bijvoorbeeld door striktere controle en sancties op misbruik van *social media*.
De opkomst van Lawfare	Lawfare wordt een steeds belangrijker instrument in hybride conflicten en leidt tot een grotere verdeeldheid tussen staten onderling en tot wantrouwen in het rechtssysteem en institutionele instellingen.
Special ops agenten	Terwijl de nadruk op nieuwe vormen van hybride conflicten toeneemt, blijft de dreiging die wordt gevormd door traditionele middelen, zoals spionnen, saboteurs, huurmoordenaars en zgn. *sleeper cells* aanwezig en baart deze Europa en de VS steeds meer zorgen. Een recent voorbeeld hiervan is de Russische Unit 29155.
Psychologische oorlogsvoering	Militaire oefeningen dicht bij de grens en territoriale schendingen (luchtruim, nationale wateren) worden steeds meer als provocatiemiddel ingezet, met als doel afschrikking en angst zaaien. Daarmee wordt het risico op escalatie ook groter.
Economische verleidingen en sancties	Staten maken openlijk gebruik van economische maatregelen (bijv. sancties, manipulatie van handelsstromen, investeringen) om economische afhankelijkheden en kwetsbaarheden te creëren en uit te buiten. Zo biedt China's Belt and Road Initiative China steeds meer opties om invloed te verkrijgen en druk uit te oefenen.
Inzet van *proxies*	*Proxy*-actoren worden in toenemende mate door staten gebruikt om conflicten of instabiliteit te creëren, zonder dat daarbij attributie naar de betreffende staat gemaakt kan worden. Recente voorbeelden van *proxy*-activiteiten laten complexe afhankelijkheidspatronen zien tussen statelijke en niet-statelijke actoren (Wagner Group, Chinese *state owned/supported enterprises*).
Politieke machinaties	Staten bemoeien zich met de interne politieke aangelegenheden van andere landen door inmenging bij verkiezingen en financiering en beïnvloeding van politieke partijen en maatschappelijke organisaties. Veelal wordt gebruik gemaakt van omvangrijke campagnes waarin desinformatie, corruptie en cyberaanvallen onderdelen zijn[4].
Nep werkelijkheden	Door technologische ontwikkelingen (zoals *deepfakes*) en meer data-gedreven processen in samenlevingen, nemen desinformatie- en nepnieuwscampagnes toe: in verschijningsvorm, in omvang, in frequentie en in impact[5].
Digitale eilanden	Een toenemende hang naar nationale soevereiniteit stimuleert de vraag naar nationaal beheer van ICT infra, waaronder het internet[6]. In enkele landen leidt dit zelfs tot een nationaal internet (RuNet in Rusland), waardoor het ook gemakkelijker wordt om de internetinfrastructuur van anderen te bedreigen of aan te vallen.
Cyberspace: de achilleshiel van de samenleving	Cyberaanvallen, gebruikt door statelijke en niet-statelijke actoren (vaak als een *proxy*), komen steeds vaker voor en veroorzaken grote economische schade (zie het WannaCry virus dat in 2017 230.000 computers infecteerde in 150 landen met een wereldwijde schade van ca. 4 miljard euro). Daarmee zijn ze een bepalend en soms beslissend element in hybride conflicten.
Opkomende technologieën	Opkomende technologieën zoals kunstmatige intelligentie en *internet-of-things* leiden tot nieuwe mogelijkheden en hebben ook de potentie om hybride conflicten te intensiveren en te veranderen.

We zullen nu op enkele van deze trends en ontwikkelingen dieper ingaan.

Globalisering van hybride dreigingen

In 2014 kreeg de term hybride oorlogvoering grotere bekendheid als gevolg van het conflict in Oekraïne en de rol van Rusland daarin. In de jaren daarna hebben Russische hybride campagnes in en tegen Europa de bezorgdheid over hybride dreigingen doen toenemen. Maar Rusland is niet de enige speler die hybride dreigingen en tactieken gebruikt om een strategisch voordeel te behalen ten opzichte van andere staten. Uit een rapport van het Oxford Internet Institute[7] blijkt dat in 2019 minstens zeventig staten één of andere vorm van (buitenlandse of binnenlandse) desinformatiecampagne hebben uitgevoerd - een aanzienlijke toename ten opzichte van 2018 (48 staten) en 2017 (28 staten). Hybride dreigingen worden niet alleen op het Westen gericht en ook worden ze niet uitsluitend door grootmachten toegepast. In Azië past met name China hybride dreigingen toe. Een voorbeeld hiervan zijn de desinformatiecampagnes van China tegen Taiwan. In 2019 schakelde China over van het gebruik van binnenlandse sociale mediaplatforms om propaganda te verspreiden naar het gebruik van buitenlandse platforms zoals Facebook, Twitter en YouTube. Ook in Zuid-Amerika is er sprake van hybride dreigingen en activiteiten. Protesten in oktober en november 2019 in Bolivia en Chili vertoonden tekenen van Venezolaanse inmenging, die werd ondersteund door informatiecampagnes via de Russische media RT en Sputnik. Doel daarvan was verdeeldheid zaaien onder de bevolking en het in diskrediet brengen van regeringen of oppositiepartijen.

De opkomst van 'lawfare'

Lawfare wordt gedefinieerd als 'de strategie om de wet te gebruiken of misbruiken om een (strategisch) doel te bereiken zonder daarvoor gebruik te hoeven maken van (traditionele) militaire middelen'[8]. Dit omvat ook het manipuleren van internationale juridische en wetshandhavinginstanties voor nationale doeleinden. Hoewel *lawfare* als hybride tactiek in opkomst is, is het op zichzelf geen nieuw fenomeen.

Rusland gebruikt (en misbruikt) wet- en regelgeving om het internationale systeem te beïnvloeden bij het nastreven van zijn nationale belangen. Daarmee worden de Russische informatiecampagnes ondersteund, onder meer door een (quasi) juridische rechtvaardiging te bieden van de Russische propagandaclaims en agressieve acties. Ruslands gebruik van *lawfare* stelt structurele uitdagingen aan de stabiliteit van het internationale veiligheidssysteem en de grondslagen van de internationale rechtsorde. Voorbeelden van de juridische acties van Rusland zijn: het gebruik van de westerse interventies in Kosovo en Libië als precedenten voor Russische interventies elders; voor grootschalige militaire oefeningen melding te maken van een veel kleiner aantal betrokken militairen en daarmee OVSE-inspecties te omzeilen; en het massaal uitgeven van paspoorten voor etnische Russen in aangrenzende staten.

Het is onvermijdelijk dat andere mogendheden dit voorbeeld volgen en hun toevlucht nemen tot juridische instrumenten om claims te leggen op betwiste gebieden (bijv. China in de Zuid- en Oost-Chinese Zeeën) of om hun aanwezigheid in fragiele regio's te rechtvaardigen (bijv. Iran in verschillende naburige landen, de betrokkenheid van Turkije in Libië met claims op mediterrane wateren en hulpbronnen als rechtvaardiging). Het Midden-Oosten, Afrika en Azië zijn bijzonder kwetsbaar voor de toepassing van *lawfare*, gezien de vele disputen over staatsgrenzen aldaar. Maar de NAVO-leden zijn ook niet immuun, vooral degenen met een aanzienlijke Russisch sprekende bevolking of met onopgeloste grensgeschillen met Rusland. En uiteraard blijft ook de West-Balkan een risicogebied op dit punt.

Het Midden-Oosten, Afrika en Azië zijn bijzonder kwetsbaar voor de toepassing van 'lawfare'

Psychologische oorlogsvoering

Militaire oefeningen zijn de afgelopen tien jaar in omvang en schaal toegenomen, maar hun onderliggende bedoelingen zijn veranderd. Sommige OVSE-staten negeren de afspraken die zijn vastgelegd in Helsinki-akkoorden uit 1975 en blijven snelle militaire oefeningen uitvoeren zonder de internationale gemeenschap hiervan op de hoogte te stellen. In oktober 2019 bijvoorbeeld, was het vermoeden van aanstaande Turkse operaties in Noordoost-Syrië voor Iran aanleiding om onaangekondigde militaire oefeningen uit te voeren nabij de Turkse grens. Eerder dat jaar gebeurde in feite het tegenovergestelde toen Iraanse regeringsfunctionarissen verklaarden dat de inzet van Amerikaanse marine nabij Iran een onderdeel was van 'psychologische oorlogsvoering'. Geheel in lijn met het dubbelzinnige karakter van hybride dreigingen, kan dit argument ook worden omgedraaid: de Iraanse bewering dat Amerikaanse marine-inzet psychologische oorlogsvoering is, kan zelf worden gezien als psychologische oorlogsvoering gericht op de eigen bevolking en de internationale gemeenschap.

Ook zien we een toename van het aantal territoriale schendingen op zee en in het luchtruim door militaire platformen. De staten die getroffen zijn weten vaak niet hoe ze moeten reageren, omdat ze het risico op escalatie (te) groot vinden. Als protest tegen het Japanse bezit van drie van de Senkaku-eilanden, dringt China sinds september 2012 veelvuldig en zonder scrupules het territoriaal gebied van Japan binnen.
Staten gebruiken dit soort praktijken (grensoefeningen en indringen in andermans territorium) als een provocerend communicatiemiddel, waardoor wantrouwen in de internationale orde ontstaat, onrust onder de bevolking van het getroffen land toeneemt, en verdere onderlinge spanningen worden aangewakkerd.

Inzet van 'proxies'

Als staten invloed willen uitoefenen en zich willen mengen in gewapende conflicten, gebruiken ze tegenwoordig steeds meer *proxy*-actoren als schild tegen attributies. Het niet kunnen bewijzen dat staten achter hybride dreigingen zitten is immers een fundamenteel kenmerk van hybride conflictvoering.
Recente voorbeelden van *proxy*-activiteiten laten complexe afhankelijkheidspatronen zien tussen statelijke en niet-statelijke actoren. In Oekraïne gebruikt Rusland criminele bendes om het politieke domein te destabiliseren. In Taiwan zijn criminele groeperingen die banden hebben met China betrokken bij pro-democratieprotesten in de hoop deze verder aan te wakkeren. De Wagner-groep, een particulier militaire organisatie die gelieerd is aan het Kremlin, is gespot in verschillende landen, zoals Oekraïne, Syrië, Soedan, de Centraal-Afrikaanse Republiek en Libië. Een voorbeeld van het werk van de groep is te zien in Soedan, waar ze worden ingezet om kennis en informatie te delen met pro-regime-troepen, en om mijnen van Russische bedrijven, zoals M-invest, te bewaken.

Proxies worden ook ingezet om invloed te verkrijgen, soms niet direct maar pas in de (nabije) toekomst, wanneer de mogelijkheid zich voordoet of de noodzaak aanwezig is om deze invloed te exploiteren. China gebruikt bijvoorbeeld haar staatsbedrijven (*state owned enterprises*) hiervoor. Bijna driekwart van de 124 Chinese bedrijven die in de Fortune Global 500 staan, zijn staatsbedrijven[9]. De staat bepaalt de aanstelling van hoge functionarissen, gaat over reorganisaties en houdt toezicht. Chinese staatsbedrijven die betrokken zijn bij de financiering, bouw en exploitatie van zeehavens in Azië, Afrika en Europa, kunnen door China als hefboom worden gebruikt. Chinese havenoperaties of -bezit vormen onmiddellijke risico's voor westerse belangen. Zo kan China mogelijk inlichtingen verkrijgen, NAVO-schepen de toegang tot havens blokkeren en havens gebruiken om daar zelf militaire schepen aan te meren[10]. Meer subtiel kunnen economische en financiële afhankelijkheden worden omgezet in politieke invloed. In Israël bouwt en beheert China bijvoorbeeld twee nieuwe havens, in Haifa en Asjdod. De VS en ook lokale academici hebben inmiddels bij de Israëlische regering erop aangedrongen om hier terughoudend in te zijn en beter te beoordelen hoever de economische invloed van China mag reiken zonder daarbij de Israëlische veiligheidsbelangen in gevaar te brengen.

Opkomende technologieën

Hybride dreigingen evolueren enerzijds als gevolg van de constante actie-reactie werking tussen maatregelen en tegenmaatregelen in het hybride domein en anderzijds als gevolg van de opkomst van nieuwe technologieën. Ontwikkelingen in wetenschap en technologie hebben de potentie om het karakter van oorlogvoering en conflict te veranderen. De meeste grote innovaties zijn niet langer afkomstig van door de overheid gecontroleerde militaire laboratoria, maar van commerciële markten. Vanwege de aard van hybride dreigingen, die zich uitstrekken over meerdere domeinen, waaronder het militaire, economische en informatiedomein, is de lijst met potentieel relevante technologieën en innovaties (capaciteiten) groot. Denk daarbij aan *Internet of Things*, *Synthetic Reality*, 3D *printing*, *jamming* en *spoofing* van satellieten, offensieve *cyber tools* en onbemande en autonome systemen, die allen voornamelijk gedreven worden door ontwikkelingen op het gebied van ICT, kunstmatige intelligentie en kwantumtechnologie.

Veel van deze technologieën en innovaties vertonen één of meer van de volgende kenmerken: ze kunnen grotendeels anoniem worden gebruikt waardoor attributie aan een specifieke actor moeilijk is, ze kunnen op afstand worden ingezet waardoor de actor buiten bereik blijft, of ze exploiteren hedendaagse kwetsbaarheden als gevolg van de toegenomen wereldwijde hyperconnectiviteit. Daarmee vormen deze technologieën en innovaties een interessante basis voor *tools* en capaciteiten waarover een hybride actor maar al te graag wenst te beschikken.

Conclusies

Uit het bovenstaande kunnen drie algemene trends worden afgeleid. De eerste is dat nieuwe actoren zich melden in hybride conflicten. Hoewel in de (westerse) media en literatuur voorbeelden van hybride activiteiten vaak verwijzen naar Rusland en (in mindere mate) China als hybride actor, zijn zowel kleinere staten als een verscheidenheid aan niet-statelijke actoren (al dan niet als *proxy*) steeds actiever op dit terrein. Zo zien we ook een verbreding van de geografische reikwijdte van hybride conflicten. Rusland, China, Iran en Noord-Korea zullen de bron blijven van hybride uitdagingen voor het Westen, maar hybride dreigingen en conflicten zullen zich steeds meer wereldwijd manifesteren, met recente gebeurtenissen in Latijns-Amerika als voorbeeld.

De tweede algemene trend laat zien dat er snel vooruitgang wordt geboekt in het gebruik van een breder scala aan hybride instrumenten. Het toegenomen gebruik van *lawfare*, de inzet van private actoren en het gebruik van economische middelen als dwang of verleiding zijn hiervan voorbeelden. Met dit groter wordende scala aan instrumenten wint de hybride actor aan flexibiliteit en slagkracht en wordt het voor de *targets*, veelal westerse democratieën, moeilijker om een snelle en adequate respons te geven.

De laatste algemene trend is de manier waarop nieuwe technologieën hybride conflicten mogelijk kunnen intensiveren en baanbrekend veranderen. Opkomende technologieën, zoals kunstmatige intelligentie en het *Internet of Things*, zullen zich zeker manifesteren in het informatiedomein, maar niet alleen daar. Ze zullen ook fungeren als *enabler* voor andere technologieën en innovaties, zoals *3Dprinting* en autonome systemen, die hybride actoren en hun *proxies* (zoals terroristen, criminele groeperingen en paramilitaire organisaties) nieuwe opties zullen bieden om mensen en vitale infrastructuur te schaden zonder daarbij zelf gevaar te lopen of geattribueerd te worden.

We verwachten dat hybride dreigingen en capaciteiten de komende vijf tot tien jaar een dominante factor in onderlinge competitie en conflicten zullen blijven en daardoor een extra complexiteit zullen zijn in de wereldpolitiek. Om hybride dreigingen tegen te gaan, is veel nodig, zoals een permanente functionaliteit die nieuwe trends en ontwikkelingen scant en verkent met een hybride lens. Dit is een voorwaarde voor het vermogen van regeringen en samenlevingen om tijdig tegenmaatregelen te kunnen nemen tegen bestaande en opkomende hybride dreigingen.

Hybride dreigingen zullen de komende vijf tot tien jaar een dominante factor blijven

Eindnoten

[1] Hybrid Conflicts: The New Normal?, Frank Bekkers, Rick Meessen, Deborah Lassche, december 2018.
[2] A Horizon Scan of Trends and Developments in Hybrid Conflicts set to Shape 2020 and Beyond, Rick Meessen, Bianca Torossian, Frank Bekkers, februari 2020.
[3] Sasha Romanosky en Benjamin Boudreaux, 'Private Sector Attribution of Cyber Incidents: Benefits and Risks to the U.S. Government', Working Paper, RAND Corporation, 2019.
[4] Hugo Van Manen, Lucas Fagliano, en Marek Baron, 'In the Eye of the Beholder? An Assessment of Global Security Perceptions', Strategic Monitor 2019-2020, The Hague Centre for Strategic Studies, 14 januari 2020.
[5] The Emerging Risk of Virtual Societal Warfare, Michael J. Mazzar et all, RAND 2019.
[6] Adrian Shahbaz, 'Freedom of the Net 2018: The Rise of Digital Authoritarianism', Washington D.C.: Freedom House, oktober 2018.
[7] Samantha Bradshaw and Philip Howard, 'The Global Disinformation Order: 2019 Global Inventory Of Organised Social Media Manipulation', Working Paper, Oxford Internet Institute, 2019.
[8] Charles Dunlap Jr., 'Lawfare Today: A Perspective', Yale Journal of International Affairs, no. Winter 2008 (1 januari 2008).
[9] CSIS, ChinaPower project, How Dominant are Chinese Companies Globally?, 2020
[10] Assessing the Risks of Chinese Investments in Sub-Saharan African Ports, Judd Devermont, Amelia Cheatham, & Catherine Chiang, jun1 2019

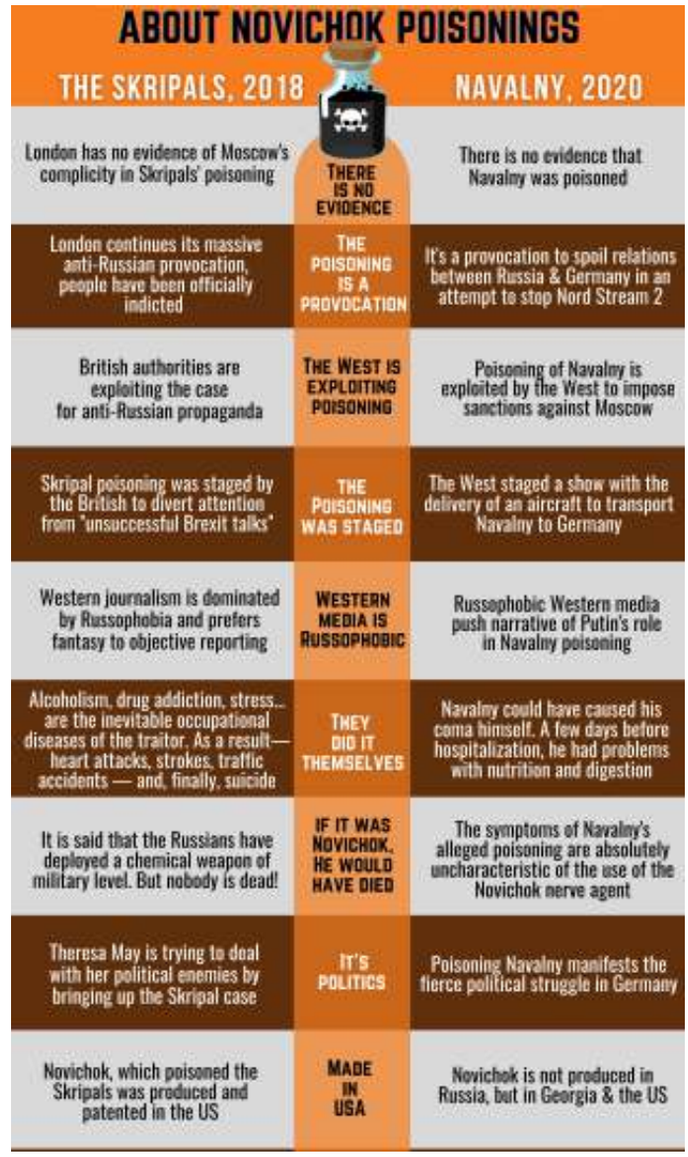

In de (westerse) media verwijzen voorbeelden van hybride activiteiten vaak naar Rusland. Afbeelding: EU

Column

Is het revolutionaire momentum in Wit-Rusland verlopen?

Prof. Dr. László Marácz

Op 9 augustus jl. waren er presidentsverkiezingen in Wit-Rusland. Ook deze werden, net zoals alle vijf voorafgaande uitvoeringen, officieel gewonnen door zittend president Aleksandr Loekasjenko met zo'n 80 percent van de uitgebrachte stemmen. De oppositie vermoedde echter stembusfraude en ging massaal de straat op om hiertegen te protesteren. De ordetroepen van Loekasjenko sloegen de demonstraties hardhandig neer. Hoewel de onrust tegen het bewind van president Loekasjenko blijft aanhouden, lijkt het momentum voor een democratische omwenteling in Wit-Rusland verlopen te zijn. Op het cruciale moment deden de Wit-Russische oppositie en de EU de verkeerde zetten. Dit gaf Loekasjenko de mogelijkheid zijn laatste kaart uit te spelen.

Wit-Rusland

Wit-Rusland, dat in de eigen Wit-Russische taal Belarus genoemd wordt, was onderdeel van de Sovjet-Unie en verklaarde zich in 1991 tijdens de ineenstorting van het Sovjetimperium onafhankelijk. Het land, dat zo'n tien miljoen inwoners telt en grenst aan Polen, Litouwen, Letland, Rusland en Oekraïne, bleef echter wel samen met enkele andere voormalige Sovjetstaten, zoals Rusland en Kazachstan, optrekken in de nieuwe statenbond, het Gemenebest van Onafhankelijke Staten (GOS) dat de Sovjet-Unie moest vervangen. In 1994 kwam Loekasjenko aan de macht via presidentsverkiezingen.
Loekasjenko die zijn bestuurlijke opleiding had genoten in de gestaalde communistische kaders, bleef vasthouden aan een autoritair landsbestuur dat de politieke en economische methoden van de Sovjet-Unie wilde voortzetten. Na twee termijnen veranderde hij ook de grondwet, zodat hij in wezen onbeperkt herkozen kon worden als de president van zijn land.

Presidentsverkiezingen

Hoewel Wit-Rusland samenwerkte met Rusland, probeerde Loekasjenko na de opkomst van de Russische president Vladimir Poetin een eigen positie tussen de Europese Unie (EU) en Rusland in te nemen die hem mogelijkheden gaf onafhankelijk te blijven. Deze positie wordt ook ingegeven door de geografische ligging van het land tussen de beide machtsblokken. Zo sloot hij zich in 2009 aan bij het Oostelijk Partnerschap, dat de EU had opgericht voor de intensivering van de betrekkingen met de voormalige lidstaten van de Sovjet-Unie die geen lid waren van de EU. De president slaagde erin om vijf presidentiële ambtstermijnen vol te maken, waardoor hij al inmiddels 26 jaar aan de macht is. Doch dit jaar verliep de verkiezing anders.

Loekasjenko won de verkiezingen weer met de gebruikelijke 80 procent, maar dit werd door de oppositieleidster en tegenkandidate Svetlana Tichanovskaja, die 9,9 procent van de stemmen kreeg, aan fraude geweten. Als reactie kwamen er massademonstraties in de hoofdstad Minsk op gang, die aanvankelijk door de ordetroepen van Loekasjenko met harde hand werden neergeslagen. Deze acties van de oproerpolitie deden de spanningen in het land verder escaleren. Loekasjenko werd in het nauw gedreven en speelde, wat dergelijke autoritaire leiders vaker doen in een dergelijke positie, zijn laatste, klassieke afleidingskaart. De onrust was volgens de president allemaal te wijten aan de 'buitenlandse inmenging' van het Westen in de Wit-Russische binnenlandse zaken. Om deze bewering kracht bij te zetten verscheen hij na de eerste golf van massale demonstraties in het uniform van de opperbevelhebber van het Wit-Russische leger. Met een Kalasjnikov in de hand verklaarde hij dat Wit-Rusland door 'buitenlandse krachten' wordt gedestabiliseerd en dat het leger klaar staat om het vaderland te verdedigen. Het dient te worden gezegd dat de Wit-Russische oppositie en het Westen Loekasjenko optimale munitie hebben geleverd om deze kaart te spelen.

Kaart van Wit-Rusland. Afbeelding: Wikimedia Commons

Als reactie op de verkiezingsuitslag kwamen er massademonstraties in de hoofdstad Minsk op gang. Foto: Wikimedia Commons, Homoatrox

Litouwen

De oppositieleidster Tichanovskaja, die voor toetreding van haar land tot de EU is, bleek twee dagen na de verkiezingen naar buurland Litouwen te zijn gevlucht omdat zij, naar eigen zeggen, 'onder druk was gezet' door het bewind van Loekasjenko. Aanvankelijk riep zij de demonstranten op hun verzet tegen Loekasjenko te staken uit angst voor zinloos bloedvergieten. De Litouwse regering bood haar onderdak aan en organiseerde een steunbetuiging aan de demonstranten in Minsk door een 34 kilometer lange menselijke keten van de Litouwse hoofdstad Vilnius naar de grens met Wit-Rusland op te zetten. Deze menselijke keten, waaraan 50.000 Litouwers meededen, herinnerde aan het Baltische protest van 31 jaar geleden, waarmee een einde kwam aan het gedwongen lidmaatschap van de Baltische landen aan de Sovjet-Unie. Hoewel de vlucht van oppositieleidster Tichanovskaja gezien vanuit humanitair oogpunt begrijpelijk is, was het voor de democratische omwenteling in Wit-Rusland beter geweest als zij in Wit-Rusland was gebleven met alle risico's van dien. Nu kan Loekasjenko de inwoners van Wit-Rusland erop wijzen dat er 'buitenlandse inmenging' is vanuit Litouwen, dat EU- en NAVO-lid is, met als doel om het land te bezetten.

Loekasjenko heeft rugdekking van de Russische president Poetin. Foto en.kremlin.ru

EU versus Rusland

Wit-Rusland onder Loekasjenko heeft steeds een eigen positie gekozen tussen de EU enerzijds en Rusland anderzijds, hoewel Wit-Rusland met andere voormalige lidstaten van de Sovjet-Unie, zoals Rusland en Kazachstan in het GOS en de Euraziatische Economische Unie participeert. Dit heeft echter niet verhinderd dat Wit-Rusland met de EU en Westerse financiële instellingen, zoals de Wereldbank en het IMF samenwerkte. De Duitse bondskanselier Angela Merkel en de Franse president Emmanuel Macron, die sinds het Verdrag van Aken op 22 januari 2019 de rijen in internationale conflicten weer gesloten hebben, boden president Loekasjenko bemiddeling met de oppositie aan. Dit werd door Loekasjenko resoluut afgewezen, die daarop de banden met de Russische president Vladimir Poetin strakker aanhaalde. Poetin dreigde op zijn beurt Merkel en Macron zich niet met de Wit-Russische zaak te bemoeien. De Russische president is bevreesd dat de verdere oostelijke uitbreiding van de NAVO ook Wit-Rusland zal bereiken. Die argwaan van Poetin werd al eerder gevoed door de beslissing van de Amerikaanse president Trump om ongeveer 10.000 man VS-troepen van Duitsland over te brengen naar Polen, dat weer grenst aan Wit-Rusland. Met de dekking van Poetin in de rug verscheen Loekasjenko in militair tenue en voerde de druk op de eigen bevolking op met de bewering dat het eigen leger klaar staat om een EU-/NAVO-invasie af te slaan. Het was beter geweest als Merkel en Macron zich afzijdig hadden gehouden om Loekasjenko's laatste kaart van 'buitenlandse inmenging' uit handen te slaan.

Merkel en Macron hadden zich beter afzijdig kunnen houden. Foto: Land NRW, Ralph Sondermann

Maidan

Het lijkt er niet op dat zich in Minsk een revolutionair scenario zal voltrekken zoals in 2014 op het Maidanplein in Kiev. Het momentum lijkt te zijn verlopen. Loekasjenko is volop in de gelegenheid gesteld om zijn laatste kaart, namelijk die van de afwending van 'buitenlandse inmenging' in te zetten. Hiermee kan hij het Westen buiten de deur houden en Rusland binnenhalen, om zo de massale oppositie in Wit-Rusland tegen zijn bewind in te dammen.

Het lijkt er niet op dat zich in Minsk een revolutionair scenario zal voltrekken

Maidan in 2014. Een dergelijk scenario zal zich waarschijnlijk niet in Minsk voltrekken. Foto: Wikimedia Commons, Mstyslav Chernov

Het delicate afschrikkingsevenwicht

Het einde van wederzijdse gegarandeerde vernietiging?

Tjeerdjan Nieuwenhuis

De auteurs Keir Lieber en Daryl Press poneerden in 2006 de stelling dat er een einde was gekomen aan het tijdperk van 'mutual assured destruction' (MAD), ofwel gegarandeerde wederzijdse vernietiging[1]. In hun optiek waren de Verenigde Staten op nucleair gebied dusdanig oppermachtig geworden dat zij in staat zouden moeten zijn om Rusland of China met een zogenoemde 'first-strike' nucleair te verslaan. Deze radicale stellingname oogstte uiteraard de nodige kritiek. Zo is het ondenkbaar dat de Verenigde Staten zomaar uit het niets een nucleaire aanval zouden uitvoeren. Maar de bewering dat de toestand van gegarandeerde wederzijdse vernietiging in de 21e eeuw misschien niet zo permanent is als menigeen zou willen geloven, snijdt wel degelijk hout.

Tijdens de Koude Oorlog werd het strategische landschap gekarakteriseerd door een toestand van wederzijdse gegarandeerde vernietiging. Uiteraard bezaten de Verenigde Staten korte tijd een nucleair monopolie, maar al snel ontstond een situatie waarbij elke nucleaire aanval van de een op de ander en vice versa, hoe dan ook zou moeten leiden tot wederzijdse vernietiging. Beide kampen beschikten namelijk over voldoende gegarandeerde nucleaire slagkracht om een vijandelijke kernaanval met gelijke munt te vergelden met een zogenoemde *second strike*. Deze nucleaire patstelling staat bekend als *mutual assured destruction* en wordt door menigeen als vaststaand gegeven beschouwd. "*MAD is a fact, not a policy*", zoals Robert Jervis het eens verwoorde[2].

Het is van belang om op te merken dat de these van de onveranderlijkheid van de nucleaire patstelling uiteindelijk rust op de technologische gevolgtrekking dat effectieve bescherming tegen een kernaanval niet mogelijk is en dat een massale *first strike* nimmer in staat zou zijn het nucleaire arsenaal van de tegenstander uit te schakelen[3]. Zodra eenmaal een patstelling is bereikt, is deze definitief. Voor de politicoloog Kenneth Waltz was dit gegeven zelfs aanleiding om te stellen dat de verspreiding van kernwapens daarom niet beschouwd moest worden als een bedreiging voor de wereldvrede, maar juist zorgt voor rust en stabiliteit[4]. Welke leider zou het immers nog in zijn hoofd halen om een vijandelijke buurstaat aan te vallen als dat leidt tot nucleaire vergelding. Nucleaire afschrikking ontmoedigt agressie en bevordert vreedzame co-existentie.

De politicologen Lieber en Press namen geen genoegen met deze conclusie. In hun optiek is de nucleaire machtsbalans na de Koude Oorlog volledig omgeslagen in het voordeel van de Verenigde Staten. Dit is deels toe te schrijven aan het krimpende kernwapenarsenaal van Rusland. Lieber en Press hebben berekend dat het aantal intercontinentale ballistische raketsystemen, strategische bommenwerpers en raket-onderzeeboten van Rusland ten opzichte van 1990 in 2006 met respectievelijk 58, 30 en 80 procent was gereduceerd. Waarbij moet worden opgemerkt dat het overgebleven arsenaal op dat moment in twijfelachtige operationele conditie verkeerde wegens de budgettaire problemen gedurende de jaren negentig. In dezelfde periode hebben de Verenigde Staten uiteraard hun kernwapenarsenaal ook gereduceerd, maar tegelijkertijd tevens gemoderniseerd. Volgens Lieber en Press was het Amerikaanse kernwapenarsenaal anno 2006 dodelijker dan ooit tevoren, dankzij de ontwikkeling van geavanceerde plaatsbepalingstechnieken en stealth-technologie.

Voor Lieber en Press was deze ontwikkeling aanleiding om in 2006 een nucleaire verrassingsaanval van de Verenigde Staten op Rusland te modelleren, met als doel om vast te stellen of de toestand van gegarandeerde wederzijdse vernietiging nog steeds van toepassing was. In het model dat de auteurs hanteerden werd uitgegaan van een zogenoemde *counterforce* aanval gericht op het uitschakelen van raketsilo's, mobiele lanceerinstallaties, militaire vliegvelden, marinebases en nucleaire opslag- en productieplaatsen. De Verenigde Staten zouden voor zo'n aanval de beschikking hebben over ongeveer 500 ICBM's, 14 raket-onderzeeboten met elk 24 ballistische raketten en 77 strategische bommenwerpers. Om het succes en verrassings-

Er zou een einde zijn gekomen aan het tijdperk van 'mutual assured destruction'. Foto: web.archive.org

Dr. Keir Lieber. Foto: georgetownsecuritystudiesreview.org

De Russische onderzeeboot Tula. Tussen 1990 en 2006 daalde het aantal Russische onderzeeboten met nucleaire raketten met 80 procent. Foto: Wikimedia Commons, Russian MoD

element van dergelijke aanval te bewaren gingen Lieber en Press in hun onderzoek uit van een aantal vooronderstellingen. Ten eerste dat Amerikaanse raket-onderzeeboten ongezien zouden kunnen opstomen tot dicht aan de Russische kust. Ten tweede dat Russische radarsystemen en waarschuwingssatellieten, wegens hun gebrekkige staat, binnenkomende ballistische projectielen, kruisraketten en bommenwerpers niet op tijd zouden kunnen detecteren. Ten derde dat de Verenigde Staten grote zekerheid zouden hebben over de locatie van alle Russische raket-onderzeeboten en mobiele lanceersystemen.

De uitkomst van de berekening van Lieber en Press gaf aan dat het Russische kernwapenarsenaal een Amerikaanse verrassingsaanval niet zou overleven. Met andere woorden, de Verenigde Staten zouden in theorie Rusland nucleair kunnen ontwapenen door een *first strike*, waarbij Moskou niet bij machte zou zijn een *second strike* te lanceren. Uiteraard lieten Lieber en Press in hun onderzoek blijken dat deze uitkomst Amerikaanse leiders niet de indruk moest geven dat de Verenigde Staten ook daadwerkelijk met succes een *counterforce* aanval zouden kunnen uitvoeren. Wat dat betreft zijn er nog te veel onzekerheidsfactoren die niet zijn meegewogen in het onderzoek. Veel van de kritiek richtte zich dan ook op het gebruikte model[5]. Zo is een Amerikaanse verrassingsaanval in vredestijd onvoorstelbaar. De dreiging van een dergelijke aanval is eerder te verwachten tijdens een serieuze crisis. Let wel, op dat moment zijn Russische veiligheidsdiensten op hun qui-vive. Mobiele lanceerinstallaties en raket-onderzeeboten zullen zijn verspreid over een groot gebied en daardoor lastiger op te sporen. Tevens is het aannemelijk dat dergelijke eenheden hun dodelijke lading bij de minste waarschuwing zullen lanceren.

Het voornaamste punt dat Lieber en Press echter wilden maken was dat nucleaire afschrikking niet gebaseerd moet zijn op een valse verwachting dat een *second strike* altijd gegarandeerd is. Een nucleaire patstelling kan doorbroken worden. Iets waarop de auteurs niet alleen Amerikaanse beleidsmakers wilden wijzen, maar ook Russische en Chinese. Voor China verwachtten de auteurs overigens een vergelijkbare uitslag, aangezien dat land over een betrekkelijk klein kernwapenarsenaal beschikt.

'The delicate balance of terror'

Het argument dat een nucleaire patstelling niet automatisch tot stand komt, is overigens niet nieuw. Al aan het begin van de Koude Oorlog wees Albert Wohlstetter hierop[6]. Wohlstetter, onderzoeker aan de befaamde RAND-corporation, schreef in 1959 een artikel waarin hij stelde dat het toenmalige afschrikkingsevenwicht tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten delicaat en onzeker was. Afschrikking vereiste in zijn optiek namelijk meer dan het bezit van kernwapens en de middelen om deze op het achterland van de tegenstander te werpen. Een geloofwaardige afschrikking vereiste de garantie om terug te kunnen slaan, een *second strike*. Het creëren van dergelijke gegarandeerde vergelding werd in zijn optiek alleen hoogst onderschat. In zijn optiek moet een kernwapenmacht daarvoor in staat zijn om een zestal hordes te nemen.

In de eerste plaats moet een staat bij machte zijn om een betaalbaar kernwapenarsenaal en dito veiligheidsapparaat op te tuigen in vredestijd. Dit is de eerste horde. De tweede horde omvat het zoveel mogelijk immuniseren van het kernwapenarsenaal tegen *first strikes*, door middel van bijvoorbeeld verharde raketsilo's en mobiele lanceerinstallaties. De derde horde behelst het vermogen om tijdens een kernaanval vergeldingsmaatregelen effectief te communiceren met bijvoorbeeld raket-onderzeeboten of lokale commandocentra. Communicatie moet natuurlijk niet verloren gaan. De vierde horde heeft betrekking op de capaciteit om überhaupt doelen in het achterland van de tegenstander te raken. Met het bezit van intercontinentale ballistische raketten zal dit geen groot probleem zijn, maar in de jaren vijftig, toen vergelding berustte op strategische bommenwerpers was dit een serieuzer probleem. Tot slot de vijfde en zesde hordes. Deze hordes hebben betrekking op respectievelijk het overwinnen van actieve en passieve verdedigingssystemen. Het penetreren van lucht- en raketverdediging vereist bijvoorbeeld een groot aantal vliegtuigen of raketten met *decoys*. Voor het uitschakelen van ondergrondse bunkers en geharde raketsilo's zijn nucleaire wapensystemen met grote nauwkeurigheid nodig.

"MAD is a fact, not a policy"

Lancering van een Titan 2 ICBM. Foto: Wikimedia Commons, US DoD

Het penetreren van de luchtverdediging vereist een groot aantal vliegtuigen met decoys. Foto: Wikimedia Commons, USAF

Tijdens een vergeldingsaanval moeten commandocentra effectief kunnen blijven communiceren met de eenheden die de nucleaire middelen inzetten. Foto: Wikimedia Commons, USAF

Wolhstetter's analyse had uiteraard betrekking op de strategische situatie eind jaren vijftig. Dit neemt echter niet weg dat anno 2020 in principe elke kernmacht nog steeds dezelfde hordes moet nemen om een gegarandeerde nucleaire vergeldingscapaciteit te verwerven. Nota bene: dit is afhankelijk van technologische ontwikkelingen. Elk vertrouwen in een gegarandeerde overlevingskans van een kernwapenarsenaal bij een *first strike* is dus misplaatst, omdat het grotendeels berust op de onzekere koers van de ontwikkeling van technologie. Met andere woorden: een nucleaire patstelling kan doorbroken worden met de juiste technische middelen.

Plaatsbepaling en 'remote sensing'

De afgelopen decennia is een duidelijke technologische trend waarneembaar die het nemen van enkele van Wohlstetter's hordes drastisch bemoeilijkt. Deze technologische ontwikkeling is geworteld in de digitale revolutie en heeft betrekking op plaatsbepaling en *remote sensing*.

Ballistische raketten waren bij introductie dermate inaccuraat, dat ze onmogelijk ingezet konden worden in een *counterforce* rol, maar alleen tegen steden. Ontwikkeling in plaatsbepalingstechnieken en slimme *re-entry vehicles*, heeft ervoor gezorgd dat bijvoorbeeld de huidige generatie Minuteman III raketten een nauwkeurigheid heeft van zo'n 120 meter, terwijl bij de introductie van de eerste generatie van dit type raket dit ongeveer twee kilometer bedroeg. Voor moderne ballistische raketten, afgevuurd vanaf een raket-onderzeeboot is de accuratesse anno 2020 zelfs nog preciezer. Een Trident II raket met een W88-kernkop zou met hulp van GPS een nauwkeurigheid hebben van zo'n 90 meter. Moderne ballistische raketten in de arsenalen van landen als Rusland, China en India laten eenzelfde trend zien.

Dit wil nog niet zeggen dat een individuele raket inzetbaar is om een individuele raketsilo uit te schakelen. Tijdens de Koude Oorlog kenden operationele planners aan een gehard doel zo'n twee à drie raketten toe, omdat een aanzienlijk percentage van afgevuurde raketten zou falen of doel missen. Een dergelijke aanval, uitgevoerd met raketten met een relatief geringe nauwkeurigheid, heeft echter beperkte slagingskans, vanwege het zogenaamde fratricide probleem. Dit probleem slaat op het fenomeen dat de puinwolk veroorzaakt door een projectiel dat doel mist, een opvolgend projectiel zou kunnen vernietigen of van koers zou kunnen laten afbuigen, met een ongeschonden doel als resultaat[7].

Met de introductie van nauwkeurige plaatsbepalingstechnieken hoeft een operationele planner dus geen rekening meer te houden met missers en kan hij met grotere zekerheid en slagingskans meerdere projectielen toewijzen aan een gehard doel. Passieve verdedigingstactieken, de zesde horde, kunnen dus gemakkelijker worden omzeild. Tegelijkertijd werpt deze ontwikkeling een extra belemmering op voor de tweede horde, namelijk het onkwetsbaar maken van het kernwapenarsenaal. De geharde raketsilo, als passieve verdediging, lijkt zodoende te zijn afgeschreven. Mobiele lanceerinstallaties zijn wat dat betreft een meer logische keuze om de overlevingskansen van een kernwapenarsenaal te vergroten. Dergelijke systemen kunnen worden verspreid over een groot gebied en met camouflage aan het oog van de tegenstander worden onttrokken. Ontwikkelingen in *remote sensing* maakt dit echter steeds lastiger.

Aan het begin van de Koude Oorlog waren inlichtingentechnieken om de activiteiten van de tegenstander in het achterland of diep onder het zeeoppervlak te observeren van beperkte nut. Satellieten en verkenningsvluchten boden veelal slechts momentopnames, flarden van data waarbij het vaak dagen duurde voordat opnames waren ontwikkeld en geanalyseerd. De afgelopen decennia zijn *remote sensing* technieken aanzienlijk verbeterd en uitgebreid met allerlei autonome platforms die te land, ter zee, in de lucht en in de ruimte gebieden *real-time* kunnen monitoren. Deze platforms zijn uitgerust met krachtige sensoren die data kunnen verzamelen van het gehele elektromagnetische spectrum, van zowel seismische als akoestische golven en observaties bieden met zeer hoge resolutie.

Deze technische ontwikkeling zorgt voor een grote mate van transparantie die enkele decennia geleden niet denkbaar was. Dit heeft grote gevolgen voor het ongezien blijven van raket-onderzeeboten en mobiele lanceersystemen. Uiteraard blijft het een lastige klus om een onderzeeboot te lokaliseren in de diepte van de oceaan. Tijdens de Koude Oorlog waren de Verenigde Staten al goed in staat om de verplaatsing van Sovjet-Russische onderzeeboten met de toenmalige middelen te monitoren[8]. Met hedendaagse

Platforms, zoals de RQ-4 Global Hawk, zijn in staat gebieden langdurig 'real time' te monitoren. Foto: Wikimedia Commons, USAF

Severomorsk, thuisbasis van de Russische Noordelijke Vloot. De Russische raket-onderzeeboten opereren voornamelijk dichtbij hun basis. Foto: Wikimedia Commons

De geharde raketsilo, als passieve verdediging, lijkt te zijn afgeschreven

Luchtverdedigingssystemen kunnen helpen de nucleaire inzetmiddelen te beschermen. Foto: MinDef

technologie zou de Amerikaanse marine daar nog beter toe in staat moeten zijn. Temeer, daar de huidige Russische raket-onderzeevloot voornamelijk dicht bij hun bases in de Barentszzee en Siberische oostkust patrouilleren. Ditzelfde geldt voor de Chinese raket-onderzeeboten, die vanaf hun basis op het eiland Hainan opereren.

Moderne *remote sensing* middelen zorgen dus voor een extra belemmering die het nemen van Wohlstetter's tweede horde bemoeilijkt. Dit neemt natuurlijk niet weg dat kernwapenstaten maatregelen kunnen nemen die lanceerinstallaties beschermen en verbergen. Hierbij kan gedacht worden aan *radar jamming* of inzet van verdedigingsmiddelen tegen drones of satellieten. Een mobiel lanceersysteem kan zelfs verhuld worden als gewone vrachtwagentrailer, maar ook actieve verdedigingssystemen zijn denkbaar zoals raketverdediging. *Remote sensing* technologie kan natuurlijk ook toegepast worden voor het ontwikkelen van effectieve ballistische-raketverdedigingssystemen. Het punt is echter dat het gebruik en ontwikkeling van moderne plaatsbepaling en *remote sensing* technieken kernmachten op de korte termijn de middelen bieden om nucleaire *counterforce* strategieën te ontwikkelen die tornen aan de fundamenten van nucleaire afschrikking.

Een Xian H-6 strategische bommenwerper. De afgelopen jaren heeft China zijn bommenwerpervloot uitgebreid. Foto: Wikimedia Commons, Alert5

Geopolitieke implicatie

Sinds publicatie van het onderzoek van Lieber en Press in 2006 heeft Rusland aanzienlijk geïnvesteerd in zijn nucleaire afschrikkingsmacht[9]. De aanleiding van deze modernisering heeft waarschijnlijk niet direct veel van doen met de conclusies van Lieber en Press. Dat het nucleaire arsenaal een opknapbeurt nodig had, moet de Russische militaire leiding ook wel in de gaten hebben gehad. Anno 2020 is het Russische kernwapenarsenaal dus een stuk minder kwetsbaar en een vergelijkbaar onderzoek als in 2006 zou dus een minder gunstige uitslag hebben voor de Verenigde Staten[10]. Ook China heeft in de tussentijd niet stilgezeten. Afgelopen decennia heeft China zijn beperkte kernwapenarsenaal uitgebreid met mobiele intercontinentale ballistische raketten met MIRV-munitie, raket-onderzeeboten en strategische bommenwerpers[11]. Deze modernisering is niet gericht om nucleaire suprematie te bereiken, maar om de geloofwaardigheid van de bestaande strategie van gegarandeerde vergelding te waarborgen. Voor China en Rusland zal de nucleaire balans met deze ontwikkeling enigszins zijn hersteld; het is alleen de vraag voor hoe lang, aangezien het Amerikaanse nucleaire arsenaal momenteel een uitgebreid moderniseringsprogramma doormaakt.

Voor kernwapenstaten is er dan ook een sterke noodzaak om continu het arsenaal aan kernwapens te moderniseren en uit te breiden. Nucleaire patstellingen kunnen namelijk doorbroken worden met nieuwe technologische middelen. Zoals eerder beschreven bieden moderne *remote sensing* en plaatsbepalingstechnieken op papier, en misschien ook in de praktijk, de mogelijkheid om het kernwapenarsenaal van een tegenstander in één aanval uit te schakelen. Dit gegeven belooft weinig goeds tijdens crisissituaties. Een vermeend kwetsbare nucleaire *second strike* capaciteit van de tegenstander kan een serieuze stimulans zijn om preëmptief te handelen. Een dergelijk scenario lijkt ondenkbaar wegens het mondiale taboe op inzet van kernwapens, maar tijdens de Cubacrisis werd er echter serieus over een soortgelijke optie gesproken. Tevens moet hierbij worden bedacht dat preëmptieve inzet van kernwapens niet alleen weggelegd is voor kernmachten als de Verenigde Staten of Rusland, maar ook voor kleinere staten met kernwapens.

Tijdens de Cubacrisis werd serieus over de inzet van kernwapens gesproken. Afbeelding; Wikiwijs

Preëmptieve inzet van kernwapens is ook weggelegd voor kleinere staten met kernwapens

Indiase defensiespecialisten discussiëren bijvoorbeeld openlijk over het militaire voordeel voor India van een *counterforce* capaciteit[12]. Het land heeft momenteel een nucleair *no first use* beleid dat tegen Pakistan slechts beperkte afschrikking biedt. Door de dreigende inzet van tactische kernwapens door Pakistan bij een militair conflict kan India weinig beginnen tegen beperkte Pakistaanse militaire agressie, zoals tijdens de Kargiloorlog. Een potente *counterforce* capaciteit zou India de mogelijkheid bieden om het Pakistaanse kernwapenarsenaal preëmptief uit te schakelen en het Indiase leger meer armslag geven om militaire agressie te neutraliseren.

De toegenomen kwetsbaarheid van kernwapenarsenalen voor *first strikes* heeft ten slotte ook implicaties voor initiatieven tot mondiale beperking van kernwapens en wapenbeheersingsverdragen. Zoals geschetst hebben kernwapenstaten een sterke stimulans om hun arsenaal te moderniseren en uit te breiden om een nucleaire patstelling met hun tegenstander te behouden of juist te doorbreken. Het is niet te verwachten dat landen veel waarde of belang zullen hechten aan verdragen die hen daarin belemmeren. Niet voor niets zijn de Verenigde Staten juist uit het INF-verdrag gestapt, niet alleen omdat Rusland het verdrag naar verluidt schond, maar ook omdat het zich tegenover China, geen ondertekenaar, beperkt voelde. Het verdrag verbood de Verenigde Staten namelijk om middellangeafstandsraketten in Oost-Azië te plaatsen tegen dreigingen uit China. Dit gegeven voorziet voor de nabije toekomst dus weinig positiefs voor de totstandkoming van nieuwe nucleaire wapenbeheersingsverdragen.

Column

Militaire mobiliteit: financieel slachtoffer van coronavirus

Mr. drs. C. Homan

De in het vorige nummer in deze column geuite vrees dat de coronacrisis financieel ook de defensiesector zal treffen is inmiddels bewaarheid geworden. Op de Europese defensie wordt in het EU meerjarenplan 2021-2027 immers in vergelijking met de voorstellen van de Commissie op diverse militaire posten bezuinigd. Dit betreft onder meer het internationaal project militaire mobiliteit. Het is voor velen vrij onbekend, maar militaire mobiliteit staat als prioriteit hoog op de agenda van de EU en NAVO. Kortom, alle reden in deze column nader bij dit onderwerp stil te staan.

De belangrijkste reden van deze prioriteit van zowel de NAVO als de EU is de Russische politiek in 2014. Het betreft hier de annexatie van het Krimschiereiland en het begin van een afscheidingsoorlog in het oosten van Oekraïne (de Donbass) door pro-Russische separatisten. Beide activiteiten hebben de veiligheidssituatie in Europa verslechterd. Vooral het naburige Polen en de Baltische staten voelen zich bedreigd.

Door de coronacrisis wordt de Europese defensiesector financieel getroffen. Foto: Europa United

Dimensies

De prioriteit van militaire mobiliteit kent verschillende dimensies. Zo is er mobiliteit op zee, in de lucht en op de grond. Maar er is uiteraard ook bescherming noodzakelijk van het achterland, voor de doorvoer van versterkingen. Daarbij moet de verplaatsing van troepen en materieel rekening houden met drie soorten problemen: legale en procedurele belemmeringen, beperkingen door de beperkte infrastructurele capaciteit en aspecten die gerelateerd zijn aan coördinatie en *command and control*.
Het aanpassen van formaliteiten is een belangrijk aandachtspunt. Zo kunnen legale en procedurele vertragingen een operationele impact hebben. Landen hanteren bijvoorbeeld uiteenlopende regels voor het vervoer van gevaarlijke stoffen. Dit kan aan de grenzen problemen en dus veel oponthoud opleveren voor bijvoorbeeld munitietransporten.

Mobiliteit op zee: Het joint support ship Zr.ms. Karel Doorman. Foto: MinDef

Op het gebied van infrastructuur zijn behalve het aanpakken van fysieke obstakels bij wegen, bruggen en tunnels vooral de spoornetwerken van belang. Spoorlijnen zouden immers het belangrijkste middel voor verplaatsingen van zwaar militair materieel moeten zijn. Maar ook het wegennetwerk is nog steeds nodig om het verkeersvolume te maximaliseren en meerdere transportopties te verschaffen. Tijdens de Koude Oorlog was de infrastructuur gebaseerd op een militair conflict met de Sovjet-Unie. Maar met het wegvallen van de Sovjet-vijand verdween de noodzaak hiertoe. Zo zijn er sinds die tijd bruggen gebouwd die niet hoog of sterk genoeg zijn. En de tunnels zijn soms te smal of te laag.

Ook is er de dringende behoefte aan coördinatie tussen de vele agentschappen die betrokken zijn bij de verplaatsing van strijdkrachten. Naar verwachting zal het onlangs opgerichte Joint Support and Enabling Command in Ulm, Duitsland, grotendeels in deze behoefte voorzien. Voor de verplaatsing van versterkingen over zee is recentelijk een nieuw North Atlantic Planning and Strategy Command in Norfolk, Verenigde Staten, opgericht.

NAVO

De NAVO-top in Warschau in juli 2016 besloot in eerste instantie als reactie op de Russische politiek tot de oprichting van de Enhanced Forward Presence (EFP). Deze presentie bestaat uit vier roulerende multinationale gevechtseenheden die ontplooid zijn in de drie Baltische Staten en Polen om zo invulling te geven aan een geloofwaardige afschrikking. Maar in geval van een militair conflict met Rusland moeten troepen en tanks ook snel kunnen worden verplaatst naar het crisisgebied. Dit betreft in eerste instantie de NATO Response Forces.

Mobiliteit op de grond: Flatcars met militair materieel in Fort Hood, Texas. Foto: defense.gov

Geloofwaardige afschrikking vereist immers, dat de multinationale eenheden in Polen en de Baltische Staten ondersteund worden door een strategie van robuuste versterkingen. De bondgenoten moeten dus in staat zijn om grote en zware militaire eenheden te verplaatsen.
Bij oefeningen bleek echter dat als de Russen, met hulp van separatisten, Estland zouden binnenvallen, de NAVO-reactie lang op zich kan laten wachten. Dit alleen al vanwege de papierwinkel. Zo kostte het drie weken om de Duitse doorreisvergunningen te krijgen voor Spaanse snelle-reactie-troepen. Dat is uiteraard veel te lang.

EU

Ook de EU onderkent dat betere verplaatsingen van troepen en militair materieel van belang zijn voor de veiligheid van Europa. Naast de NAVO heeft dan ook de Europese Commissie in het kader van PESCO (Permanent Structurele Samenwerking) een actieplan op het gebied van militaire mobiliteit gelanceerd. De Europese Commissie is nu hoofdverantwoordelijke voor het Europese transportnetwerk. Het actieplan is gericht op het aanpassen van infrastructuur en regelgeving. Tunnels, bruggen, snelwegen en spoorverbindingen zullen geschikt worden gemaakt voor het vervoer van zwaar militair materieel. Aan de grenzen moeten formaliteiten tot een minimum worden beperkt.

Door de militaire mobiliteit binnen de EU te verbeteren is er grotere effectiviteit bij het voorkomen van crises, meer efficiëntie bij het uitvoeren van missies en grotere snelheid bij het reageren op crises. Het actieplan past in het streven naar een defensiepijler binnen de EU.
In 2018 was de internationale PESCO *kick-off meeting* Military Mobility onder Nederlands voorzitterschap in Den Haag. Tijdens deze bijeenkomst werden figuurlijk de eerste palen in de grond geslagen om uiteindelijk te komen tot gemeenschappelijke afspraken om verplaatsingen van militaire eenheden door Europa eenvoudiger en sneller te maken.

NAVO en EU

Een gezamenlijke verklaring van de NAVO en EU in Brussel in hetzelfde jaar bestempelde de samenwerking tussen beide organisaties op het gebied van militaire mobiliteit als een prioriteit.
Militaire mobiliteit is immers grotendeels een gemeenschappelijk NAVO- en EU-belang. Gestreefd wordt naar aangelegenheden waar de EU en de NAVO elkaar aanvullen en versterken. Het toont ook aan hoezeer het westerse veiligheidsbeeld de laatste jaren is gekanteld. Het gaat niet langer om het vredesdividend, maar om versterking van de militaire paraatheid. Militaire mobiliteit kan een van de successen worden van samenwerking tussen de EU en de NAVO.

Omgaan met de uitdagingen van verplaatsingen van militair materieel en troepen is al voldoende complex, zonder dat er sprake is van duplicatie of competitie tussen de twee organisaties die er primair verantwoordelijk voor zijn. Gezamenlijk hebben de NAVO en de EU de mogelijkheid om een baanbrekende rol te spelen in het verminderen van de moeilijkheden bij snelle militaire verplaatsing.

Ten slotte

Helaas is er in de voorgestelde financiering van het EU-actieplan fors gesneden. Zo bedroeg in 2018 het initiële voorstel van de Commissie 6,5 miljard euro. In de onderhandelingen voor de 2021-2027 meerjarenbegroting was het laatste budgetvoorstel op 27 mei jl. gereduceerd tot 1,7 miljard euro. Uiteindelijk werd het voorstel van de president van de Raad, Charles Michel, ten bedrage van 1,5 miljard euro goedgekeurd. Het is een van de bezuinigingen die het voor de Commissie mogelijk moet maken het post-corona EU-herstel financieel te realiseren.

De financiële reductie is vooral tot ongenoegen van de Centraal- en Oost-Europese lidstaten, die het *mobility programme* als essentieel beschouwen voor de uitdagingen langs de oostelijke grens van de EU. Aangezien dit project ook wel aangemerkt wordt als het vlaggenschip van de EU-NAVO samenwerking, zal de vermindering van het budget ook wrijving creëren voor de samenwerking tussen de twee organisaties.

Mobiliteit in de lucht: C-17 transportvliegtuigen. Foto: USAF

Het wegennetwerk is nodig om het verkeersvolume te maximaliseren en meerdere transportopties te verschaffen. Foto: Wikimedia Commons, jag9889

Er moeten gemeenschappelijke afspraken worden gemaakt om verplaatsingen van militaire eenheden door Europa eenvoudiger en sneller te maken. Foto; MinDef

Sommige deskundigen wijzen dan ook op de discrepantie tussen de ambitieuze aankondiging van een 'geopolitieke Commissie' door voorzitter Ursula von der Leyen en de reducties op het gebied van Europese defensie in het meerjarenplan 2021-2027 . Maar tussen de intenties van de EU op het gebied van buitenlandse politiek en defensie en de daadwerkelijke realisering ervan, bestaat al jarenlang een kloof!

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas
postnl

ONAFHANKELIJK DEFENSIEMAGAZINE
UITGAVE VAN DE KONINKLIJKE NEDERLANDSE VERENIGING 'ONS LEGER'

ARMEX

Voor een krijgsmacht die ertoe doet!

De zorg voor een deugdelijke krijgsmacht was in 1912 aanleiding om de Koninklijke Nederlandse Vereniging 'Ons Leger' op te richten. De onverantwoord grote bezuinigingen van de laatste decennia tonen aan dat we ons nog steeds zorgen moeten maken, ondanks dat recent de eerste voorzichtige stappen zijn gezet om het vermogen van de krijgsmacht te repareren. De Koninklijke Nederlandse Vereniging 'Ons Leger' zet zich daarom ook in onze tijd in voor een krijgsmacht die er toe doet!

Zij spant zich in voor een breed draagvlak voor onze krijgsmacht in de samenleving en draagt die boodschap uit naar de politiek, de industrie, de wetenschap en de media. Daarnaast toont zij zich betrokken bij uitgezonden militairen en hun relaties.

De vereniging organiseert tal van activiteiten zoals lezingen en bezoeken aan militaire locaties. Ook heeft zij een bijzondere universitaire leerstoel en kent zij de Prins Mauritsmedaille toe aan personen of organisaties, zowel binnen als buiten de krijgsmacht, die zich verdienstelijk hebben gemaakt voor de krijgsmacht.

Voelt u zich betrokken bij de krijgsmacht en ondersteunt u onze doelstelling, wordt dan lid van de Koninklijke Nederlandse Vereniging 'Ons Leger'. Meer bijzonderheden kunt u vinden op onze website: https://onsleger.nl/.